

MIRJAM-CHRISTINA
REDEKER

**Wahrnehmung und
Glaube: Zum Verhältnis der
Theologie und Ästhetik
in gegenwärtiger Zeit.
Theologische Bibliothek
Töpelmann Bd.155. Berlin:
De Gruyter 2011. 408 s.**

Kyseessä on alun perin Jenan Friedrich Schiller -yliopistossa vuonna 2008 hyväksytty väitöskirja, jossa tarkastellaan estetiikan ja teologian suhdetta nykyhetken saksalaisessa evankelisessa teologiassa. Tutkimuksen lähtökohtana Mirjam-Christina Redeker kuvaa erityisesti saksankielisessä maailmassa vallitsevaa teologisen tutkimuksen tilannetta: oltauan vuosikymmenien ajan sidoksissa sosiologisiin menetelmiin, käytännöllinen teologia on lähestynyt viime aikoina taiteiden tutkimusta: on ilmestynyt reseptioesteettisiä, semioottisia ja teatteritieteellisiä tutkimuksia Raamatusta, saarnasta ja jumalanpalveluselämästä. Tämä kehitys on Redekerin mukaan jäänyt systemaattiselta teologialta huomaamatta, kenties juuri siksi, että käytännöllisen ja systemaattisen teologian aiemmin kiinteä yhteys on vuosikymmenien aikana kadonnut. Niinpä tutkimuksen tarkoituksena on systemaattisen teologian keinoin selvittää teologisen estetiikan mahdollisuuksia ja rajoja.

Redeker marssittaa lukijan eteen vaikuttavan joukon eturivin saksalaisia teologeja: Gerhard Ebeling, Eberhard Jüngel, Oswald Bayer, Eilert Herms ja Ulrich Barth. Saattaa vaikuttaa jopa yllättävältä, että näiden herrojen tuotannossa estetiikka näyttölee jotain osaa. Useimpien kohdalla kyse onkin vain mahdollisen yhtymäkohdan löytämisestä. Esimerkiksi Jüngel suhtautuu periaatteessa kriittisesti kauneuden käsitteeseen kristillisessä teologiassa. *”Auch das Schöne muss sterben”*, mutta hänen käsityksensä uskon kielen metaforisuudesta sisältää myös esteettisen ulottuvuuden. Myös Ger-

hard Ebeling korostaa ihmistä kielellisenä olentona ja Jumalan Sanan ilmenemistä vajavaisessa inhimillisessä kielessä. Lisäksi Ebeling pitää teologiaa kokemuksen tieteenä, mikä avaa näköaloja myös estetiikan suuntaan. Oswald Bayerin teologian esteettinen potentiaali sisältyy hänen käsitykseensä ilmoituksesta, joka on *”Rede and die Kreatur durch die Kreatur”*, ja johon suomalaisten lukijoiden on ollut mahdollista tutustua tämänkin aikakauskirjan sivuilla (*”Poetologische Theologie”*, TA 4/1998, 291–299).

Redeker esittää, että teologian tulee löytää oma esteettinen ulottuvuutensa. Teologinen estetiikka ei saa olla teologian tulkintaa jonkun esteettisen teorian valossa vaan esteettisen ymmärryksen tulee nousta kristillisestä uskosta itsestään. Tällaiseen itseymmärrykseen käytännöllinen teologia tarvitsee systemaattisen teologian apua. Redeker ei aivan onnistu luomaan estetiikan teologian mallia, mutta nostaa esiin monia tutkimuksen avainkäsitteitä. Ensimmäinen niistä on jo teoksen nimessä esiintyvä havaitseminen (*Wahrnehmung*). Tämä saksankielen sana sisältää sanan *Wahr*, tosi. Usko on *Wahrnehmung*, Jumalan puhuttelun vastaanottamisena ja totena pitämisenä. Sana sopii kuvaamaan myös vanhurskauttamistapahtuman esteettisyyttä: *”Gott nimmt den Menschen in Jesus Christus wahr. Das heisst, er nimmt ihn bei seiner Wahrheit. Er nimmt ihn als Sünder wahr, indem er ihn nicht verachtend, sondern beachtend ansieht und darin rechtfertigt.”* (S. 352). Toinen peruskäsite on kokemus (*Erfahrung*). Sekä uskonto että taide ovat kokemukseen perustuvia ja kokemuksia välittäviä asioita. Uskonkokemus on kuitenkin eri asia kuin uskonnollinen tai esteettinen kokemus: *”Zur Glaubenserfahrung wird sie erst dann, wenn sie mit der Begegnung des Leiblichen Wortes Gottes verbunden ist”* (S.360). Kauneuden kokemista ja Raamatun kieltä yhdistää myös ruu-

miillisuus (*Leiblichkeit*) ja aistillisuus (*Sinnlichkeit*). Oswald Bayerin sanoin: *”Die Theologie intendiert primär nicht, wie Hegel, den ‘Begriff’. Sie sucht auch nicht, wie Schleiermacher und Feuerbach, primär das ‘Motiv’. Sie hebt vielmehr auf die ‘Form’ ab.”* (S. 185) Esteettisen tarkastelun avulla on mahdollista avartaa Jumalan Sana- käsitystä.

Ulrich Körtnerin mukaan Jumalan Sanaan perustuminen ei tarkoita verbaaliseen kommunikaatioon rajoittumista. Myös kuvalliset ja musikaaliset ilmaisut ovat Sanan dimensioita. Kuvallisuus paljastaa tiettyjä teologisen kielen erityispiirteitä. Kuva pyrkii läsnäoloon ja viipymiseen kuvan äärellä. Kuvassa keskeistä ei ole sen sisältämä referenssi – se ei välttämättä tarkoita mitään. Semioottinen merkkifunktio ei tavoita teologisen kielen syvää reaaliapresenssiä, jota kuvallisuuden käsite osuvasti selvittää. Kirja alkaa ja päättyy viittauksella Albert Camusin ajatukseen: *”Jos maailma olisi kirkas, taidetta ei olisi.”* Taide paljastaa sellaisia todellisuuden tasoja, joihin arkikielellä tai tieteellisellä analyysillä ei ole mahdollista päästä. Niin lähellä kuin esteettinen ja uskonnollinen ovatkin toisiaan, estetiikka ei voi olla kristinuskon perusta: Kristinuskon perustuu Jumalan itseilmoitukseen Jeesuksessa Kristuksessa. Usko on kuitenkin aina luonteeltaan myös näkevää, kuulevaa ja maistavaa, ja siinä mielessä se sulkee sisäänsä myös esteettisen ulottuvuuden.

Tutkimuksen rajaaminen saksankieliseen evankeliseen teologiaan on työn laajuuden huomioon ottaen perusteltua. Silti olisin toivonut, että tekijä olisi jotenkin osoittanut tuntevansa myös anglosaksista protestanttista estetiikan teologiaa (Jeremy Begbie, Nicholas Wolterstorff). Ekumeeninen vertailu ortodoksiin tai katoliseen teologiaan loistaa myös poissaolollaan, mikä on sikäli yllättävää, koska Mirjam-Christina Redekerin sisar Esther-Maria Wedler teki samoihin aikoihin väitöskirjaa Hans Urs von Balthasarin

estetiikan teologiasta. Ortodoksisen David Bentley Hartin *Beauty of the Infinite* (2003) olisi tarjonnut vastapainoa kirjassa esiintyvälle syntisyyden korostukselle; Redeker esittää, että kristillisen antropologian erityispiirre on käsitys ihmisen syntisyydestä. Hart kuitenkin osoittaa, että on mahdollista ajatella, että ihmisen asema Jumalan silmissä kauniina Jumalan kuvana on syntisyyttä perimmäisempi totuus ihmisestä.

MIIKKA ANTILA
TEOL. TRI., JANAKKALA

HARRI KOSKELA

Lapseni elää aina sydämessäni: Lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa. Diss. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja, 1459–2681: 114. Porvoo: Bookwell 2011. 357 + 8 s.

Harri Koskelan väitöskirja on pastoraalipsykologinen tutkimus, joka kuuluu käytännöllisen teologian alaan ja edustaa metodologialtaan fenomenologis-hermeneuttista tutkimusperinnettä. Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää lapsen menetyksen merkitystä vanhempien spiritualiteetin muotoutumiselle. Tutkimusaihe on tärkeä ihmisen olemassaolon, ilmiön syvällisen ymmärtämisen sekä käytännöllisten auttamisammattien toiminnan kehittämisen kannalta. Myös perheiden hyvinvoinnin ja selviytymisen näkökulmasta tutkimus tuo tietoa, jota sekä perheet itse että vertaistukijat voivat hyödyntää. Tutkimus nivoutuu aikaisempaan tietoon, joskin aiemmassa tiedossa olevaa ”aukkoa” tekijä olisi voinut eksplikoida enemmän. Nyt aiemman tiedon esittely jää osin referaattimaiseksi. Tutkimuksen kysymyksenasettelu on laa-

ja ja moninainen. Esimerkiksi toinen tutkimuskysymys, kuinka vanhemmat suhtautuvat lapsensa menetykseen, ja tutkimuskysymys neljä, kuinka vanhemmat käsittelevät lapsensa menetystä, ovat lähellä toisiaan ja ne olisi voinut yhdistää.

Tutkimuksen lähtökohdat ja tutkijan esiymmärrys on esitetty työn alussa pääluvussa kaksi. Kahdessa viimeisessä alaluvussa on erikseen referoitu suomalaisia ja kansainvälisiä aihetta koskevia tutkimuksia. Tekijä on perehtynyt erittäin hyvin aikaisempaan tutkimustietoon, joskin sen esittäminen olisi voinut olla analyttisempää. Tekijä erittelee kuitenkin oman tutkimuksensa ontologiset, epistemologiset ja metodologiset lähtökohdat. Sisällöllisestä ja menetelmällisestä hallinnasta on osoituksena laaja, yli 300 viitettä kattava kirjallisuusluettelo, johon sisältyy pääasiassa tieteellisiä, korkeatasoisia julkaisuja. Joitakin oppikirjoja, pro gradu -tutkielmia ja yleistajuisia lehtiartikkeleita siihen kuitenkin sisältyy, vaikka kyse on väitöskirjasta. Joissain kohdin Koskela käyttää toisen käden lähteitä sen sijaan että tukeutuisi alkupe- räisartikkeleihin. Tekijä on valinnut kirjallisuuden merkitsemistavaksi alaviitteet sivujen alareunassa, jolloin hän myös kommentoi kirjallisuutta viitteissään.

Koskela on päätenyt tutkimuksessaan metodologisesti kunnianhimoisiin valintoihin. Hän yhdistää lähtökohdaksi olevaan fenomenologis-hermeneuttiseen ajatteluun narratiivisuuden ja grounded theory -menetelmästä peräisin olevan analyysitavan. Ratkaisu on epätavallinen, mutta tekijä pyrkii perustelevaan valintansa. Menetelmä-luku on osittain oppikirjamainen.

Tutkimuksen empiirisenä lähdeaineistona on käytetty kirjeitä. Tekijä arvioi itse aineistonsa riittäväksi. Kirjoitelman laatijoiden haastatteleminen olisi saattanut vielä rikastuttaa aineistoa, koska kirjoituksista saatavaa tietoa ei ole

voinut täydentää. Osa kirjoittajista on ilmaissut halunsa tulla haastatelluiksi. Koskela on kutsunut kirjoittajat lehti-ilmoituksilla, joissa on pyydetty tekstejä pro gradu -tutkielmaa varten. Näitä kirjoituksia on kuitenkin käytetty myös aineistona lisensiaatintutkimukseen ja väitöskirjaan. Tekijän mukaan tämä aineiston jatkokäyttö ei ole eettisesti arveluttavaa; lähdeaineisto on jo useita vuosia vanhaa, se on kerätty vuosina 2003–2004. Koskela kuvaa aineistonkeruun ja analyysin huolellisesti ja perinpohjaisesti. Tutkimuksen toteuttamisen kuvaus olisi sen sijaan voinut olla nykyistä tiiviimpi, jolloin toistolta olisi välttytty. Tutkija osoittaa hallitsevansa valitsemansa metodologian riittävästi pystymällä tuottamaan vastaukset tutkimustehtäviinsä.

Tutkimustulokset ovat mielenkiintoisia. Ne sekä täydentävät aikaisempaa tietoa että tuovat uutta. Tutkimuksen tulososa on laaja. Tulokset on esitetty kolmessa pääluvussa: ”Lapsen menetyksen vaikutukset vanhemman spiritualiteettiin ja vanhemman suhtautuminen menetykseen”, ”Vanhemman psyykkiset ja hengelliset prosessit selviytymisen keinoina” sekä ”Lapsen menetys ja vanhemman jumalasuhte”. Tyypikkertomukset jumalasuhteen vaihtelusta lapsen menettämisen jälkeen ovat uutta tietoa. Kahdessa ensimmäisessä pääluvussa on kymmenen alalukua ja viimeisessä kahdeksan. Tulososaa olisi voinut parantaa analyysia jatkamalla, jolloin tulokset olisivat entisestään eheytyneet, abstrahoituneet. Myös alaluvut olisivat näin saaneet nykyistä tuoreimmat nimet. Osa tuloksista on nimetty sisällöstä käsin erinomaisesti. Väitöskirjatyön otsikko ”Lapsen menetyksen merkitys vanhemman spiritualiteetin muotoutumisessa” on lähes sama kuin ensimmäinen tutkimustehtävä sekä samoin sanoin ilmaistu kuin analyysilla aikaansaatu ydinkategoria.